

İstiqlalın bayraqdarı

Anım günündə görkəmli dövlət və siyasi xadim, Ulu Öndər Heydər Əliyevin fəaliyyətinə bir daha nəzər yetirmək praktik siyasət, tarixi, elmi-nəzəri baxımdan əhəmiyyətliyədir.

Yaşadığı dövrdən uzaqlaşdıqca uralığı daha aydın görünən, Azərbaycanın müstəqil dövlət kimi inkişafına, güclü ölkə, xalqının isə yüksək rifahına çalışan Heydər Əliyevin fəaliyyətinə dair dərin elmi-tədqiqat işlərinin aparılmasına və əsərlərin yazılmasına daim ehtiyac duyulur. Azərbaycan milləti və dövləti var olduqca dövlət müstəqilliyimizin əsaslarının formalaşdırılması və qorunub saxlanılmasında Heydər Əliyevin böyük fəaliyyətinin araşdırılması həmişə aktual olacaqdır.

Konkret məkən və zaman daxilində fəaliyyət göstərdiyindən tarixi şəxsiyyətlərə özündən sonra gələnlərlə deyil, əvvəlkilərlə müqayisədə qiymət verilir. Ancaq yaşadığı zamandan uca olanlar, millətinin inkişaf yolunu əvvəlcədən bir neçə on illər və bəzən də yüz illər sonra üçün müəyyənləşdirənlər, ömrünü xalqın tərəqqisi üçün başlıca şərt olan dövlətinin qüdrətlənməsi işinə həsr edənlər dahil olurlar. Sonrakı bütün dövrlərdə hakimiyyətə gələn şəxslər xalqını və dövlətini daha da güclü etmək üçün onların dövlətçilik irsinə və təcrübəsinə müraciət edirlər, şəraitə uyğun olaraq ondan yararlanırlar.

Heydər Əliyevin dövlətçilik irsinə diqqət yetirmək tariximizi, keçilən yolu doğru bilmək, düzgün qiymətləndirmək və nəticələr çıxarmaq baxımından əhəmiyyətlidir. Çətin şəraitdə Heydər Əliyevin gördüyü nəhəng işlərin mahiyyətini bilməkdən ötrü ilk növbədə XX əsr Azərbaycan dövlətçiliyi tarixinə qısa nəzər yetirməkdə və müqayisələr aparmaqda fayda vardır.

Müstəqilliyin kökləri

Qədim və zəngin keçmişə olan Azərbaycan xalqının dövlətçilik tarixinin parlaq səhifələrindən biri 1918-ci ilin may ayında müsəlman dünyasında bir ilk imza ataraq respublika idarə üsulunda yaratdığı Azərbaycan Xalq Cümhuriyyətidir. O dövrün çətin və mürəkkəb şəraitinə baxmayaraq, qısa müddətdə dövlət və hökumət qurumları təşkil edildi. Cümhuriyyət coğrafi baxımdan Azərbaycan ərazilərinin yalnız bir hissəsində elan edilsə də, təsiri və mahiyyəti nöqtəyi-nəzərdən daha dərin və geniş idi. Azərbaycan xalqı respublika məfkurəsini, idarə üsulunu ilk dəfə Müsəlman Şərqiyyəyə gətirdi. Müstəmləkə zülmü altında inləyən müsəlman xalqlarına müstəmləkəçilikdən xilas olmağın yolunu göstərdi, onlara nümunə oldu. Böyük dövlətlər tərəfindən dövlət müstəqilliyinin de-fakto tanınması Azərbaycan xalqının iradəsinə, müstəqillik arzularının gerçəkləşməsinə hörmət ifadəsi idi. Cümhuriyyət Azərbaycan tarixinin ilk respublikası oldu.

Ancaq Cümhuriyyət uzun müddət yaşaya bilmədi. Müstəqil dövləti qorumaq üçün beynəlxalq şərait əlverişli deyildi. Azərbaycan bolşeviklərin işğalına məruz qaldı. İşğal nəticəsində milli dövlət süquta uğradı. Onun yerində Azərbaycan Sovet Sosialist Respublikası quruldu. Bu, formal müstəqillik olsa da Azərbaycanda qurulan ikinci respublika idi. Mərkəzi sovet hakimiyyətinin hökmü ilə hərəkət edən hökumət müstəqil dövlətçiliyin atributlarını sürətlə sıradan çıxarmağa başladı. Azərbaycan SSR-in 1922-ci ildə qurulan SSRİ-nin tərkibinə daxil edilməsi ilə nisbi müstəqilliyə də son qoyuldu.

Azərbaycan rəhbərliyində təmsil olunan şəxslər arasında intriqalar, mərkəzə şikayət dolu məktubların göndərilməsi, Kommunist (bolşevik) Partiyası Mərkəzi Komitəsi Siyasi Bürosunun iclaslarında "Bakı işi" adı altında müzakirə edilən məsələlər respublikamıza olan mənfi münasibəti daha da artırır.

Azərbaycan 1920, 30, 40-cı illərdə və 50-ci illərin əvvəllərində həyata keçirilən sərt sovet idarəçiliyindən, inzibati amirlikdən çox əziyyət çəkdi. Sovet dövlət quruculuğu adı altında müstəqil dövlətin atributları ləğv edildi. Vahid sovet iqtisadiyyatı yaratmaq üçün Azərbaycanın təbii sərvətləri amansızlıqla talan edilərək ittifaq mərkəzinə daşındı. Sovet mədəniyyəti yaratmaq adı altında milli ədəbiyyat, milli ruhlu ziyalıların, demək olar ki, hamısı məhv edildi və ya təqiblərə, repressiyalara məruz qaldılar. Azərbaycan xalqı ağır itkilər verdi.

